

Сятиня В.Г.,
студент I курсу магістратури
історичного факультету
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна.

МІСЦЕ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЯХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ XVIII СТ.

Ще з середини XVII ст. релігія втратила всеохоплюючий вплив на суспільство, віра поступово витіснялася із публічної сфери у приватну. Реформація і поява протестантизму, що протистояв католицизму, призводили до утвердження думки про можливість релігійного плюралізму. Сама релігія не розглядалась більше як монолітне утворення, яке беззаперечно визнавалося у суспільстві.

Інша причина крилась у культурно-світоглядній зміні. З епохи Ренесансу утверджувався ідеал гармонійно розвиненої людини, що мав світський характер і залишав ідеї Бога надто мало місця. Цей культ людини вів до самоствердження, коли ідея смирення змінилася думкою про гідність людини, а аскетизм – потягом до насолод. Це сприяло зростанню секуляризованої свідомості, яка дедалі сміливіше заявляла про себе. В XVIII ст. частина суспільства (значною мірою, панівні верхи) мала

змогу, відкинувши показне благочестя, звернутись до чуттєвих насолод і накопичення багатства [3, с. 282].

Саме у XVIII ст. відбувалося становлення і потужний розвиток буржуазії як важливого суспільного стану. Церква, яка значною мірою сповідувала цінності феодального суспільства, ставала дедалі анахронічнішою. Бурхливий розвиток науки та промисловості передбачав новий світогляд, нову суспільну ідеологію. За таких умов церква зайняла дуже невигідну консервативну позицію: намагаючись протидіяти змінам, а отже й розвитку, вона втрачала авторитет, поступаючись перед світською владою.

Зміцнення світської влади вело до ослаблення позицій церкви, яка дедалі частіше розглядалась не як союзник, а як противник держави. Навіть у традиційно католицьких країнах становище церкви було амбівалентним: з одного боку, влада протегувала католицизму, але, з іншого, намагалася всьляко обмежити політичний вплив Риму. Особливо сильно відстоювала свою політичну самостійність Франція, що економічно зміцніла ще у XVII ст. Протягом XVIII ст. світська влада все частіше втручалась у церковні справи, намагаючись підірвати економічну могутність церкви [1, с. 342].

Консерватизм церкви виявився і у ставленні до світської держави. Небажання відступити від ідей теократії було причиною численних політичних поразок католицизму. В часи, коли утверджувалась нова реальність — світська, секуляризована держава, церква наполягала на феодальних ідеях, які вже не могли забезпечувати ефективне функціонування суспільства. Протестантизм проявив значно більшу гнучкість, оскільки він надавав значну увагу національній, світській державі, а відсутність жорсткої ієрархії, яка існувала в Римо-католицькій церкві, робила протестантизм вигідним союзником світської влади. Протестантизм представляв ідеологію, що сприяла суспільному розвитку, а не гальмувала його. Це влучно показано в праці Макса Вебера «Протестантська етика і дух капіталізму», де протестантська ідеологія розглядається як плідне підґрунтя для розвитку капіталізму.

Таким чином, протестантизм був значно гнучкішим і більш прогресивним, ніж католицизм. Це пояснює, чому у протестантських країнах антирелігійні висловлювання не були надто поширеними, оскільки протестантизм навіть сприяв ідеям Просвітництва. Натомість католицизм, як ніколи раніше, вступив у конфлікт з епохою. Він був гальмом суспільного розвитку, а негнучкість і догматизм різко суперечили новій ідеології. Тому не дивно, що саме у Франції антиклерикальні настрої були найсильнішими [2].

Ще одна причина крилась у потребі припинення релігійних війн. Релігійні сутички завдавали значних збитків, після гострого протистояння була відчутною потреба піти на компроміс. Не випадково у творах

просвітників надзвичайно гостро засуджується фанатизм і нетерпимість, а висвітлення шкоди, завданої церквою протягом її існування, стало однією з головних тем у працях мислителів XVIII ст. Навіть та частина мислителів, що належала до дійств, неодноразово підкреслювала необхідність віротерпимості, і протиставляла фанатичному християнству природну релігію.

Після підписання Вестфальського мирного договору (1648), що знаменував собою поразку Габсбурзької імперії, яка була опорою феодалізму і католицизму, політичний вплив папства різко впав. Буржуазія дедалі впевненіше відстоювала світський характер держави. Значної популярності набуло намагання обґрунтувати обов'язковість дотримання суспільних норм через звернення до природних, а не надприродних чинників.

На місце попереднього авторитету церкви було поставлене природне прагнення людини до суспільного життя, притому справедливого і розумно впорядкованого. Зазначимо, що ця ідея була обґрунтована в англійській філософії, де детально розглядалась необхідність переходу від «природного стану» до суспільства, особливо яскраво це представлено в творах Т. Гоббса та Дж. Локка. Норми, що витікають з цього прагнення, спільні для всіх і загальнообов'язкові, незалежні від релігійних переконань, адже ці норми закладені природою [3, с. 209]. Звідси витікала й думка про можливість пізнання і побудови справедливого устрою суспільства, керуючись лише розумом, адже в основу суспільства була покладена природа, що могла бути пізнана лише раціонально.

Отже, проаналізувавши питання щодо місця Римо-католицької церкви та її ідеології у політичних реаліях XVIII ст., можемо зробити висновок, що вона стрімко втрачала як духовний, так і політичний вплив. Упродовж XVIII ст. у Західній Європі відбувся ряд змін, які призвели до зростання секуляризації і якщо на початку століття від християнства відійшли тільки декотрі філософи, то згодом процес дехристиянізації набрав значних масштабів. Зменшення ролі Римо-католицької церкви, зокрема ідеології, у суспільстві XVIII ст. було наслідком, як її внутрішньої кризи, так і зовнішніх ударів.

Література:

1. Бауер В.В. Лекції з нової історії, читані у Петербурзькому університеті: в 2-х т. Київ, 2006. 568 с.
2. Малов В. Н. Держава та католицька церква у Франції XVII століття. *Історичний вісник*. 2000. №5. URL: <http://www.biblicalstudies.ru/HC/6.html>.

3. Нехай сховається п'ятьма! Французькі матеріалісти XVIII ст. про атеїзм, релігії, церкви (П. Гольбах, К. Гельвецій, Д. Дідро, Ж. Ламетрі). Упорядник В.Н. Кузнецов. Київ : Світ Знань: 1998. 303 с.